

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.070
у Національній академії внутрішніх справ,
03035, м. Київ, площа Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента,
начальника Інституту Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Горової Оксани Борисівни на дисертаційне дослідження Головки
Аліни Леонідівни на тему: «Теоретико-правові засади природоохоронної
діяльності», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Вивчення матеріалів дисертації, представлених Головки Аліною Леонідівною, дають підстави стверджувати, що авторкою проведено ґрунтовний методологічний аналіз теми, яка є однаково актуальною як для розвитку юридичної (правничої) науки, так й у практичному вимірі.

Актуальність теми дослідження. Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від сучасної держави та громадянського суспільства вжиття термінових природоохоронних заходів. Протягом тривалого часу екологічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливило сталий розвиток громадянського суспільства.

На початку ХХІ століття значно загострилися та набули глобального характеру такі екологічні проблеми, як зміна клімату, зменшення біорізноманіття, знищення лісів, опустелювання, забруднення Світового океану, деградація земель, виснаження природно-ресурсного потенціалу планети тощо. Їх розв'язання вимагає від сучасних держав високого рівня соціальної відповідальності й концентрації фінансових, економічних, технологічних та людських ресурсів. Це неможливо досягти без удосконалення процесу здійснення природоохоронної діяльності в умовах сьогодення.

Питання стосовно аспектів реалізації природоохоронної діяльності є особливо актуальним для України, екологічна ситуація в якій потребує прийняття зважених та дієвих рішень щодо вирішення завдань охорони навколишнього природного середовища та мають першочергове значення для суспільства. До цього часу залишаються нерозв'язаними проблеми: неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян тощо.

Зазначені негативні явища зумовлені не лише історичною спадщиною, яку отримала Україна від СРСР, а й певними прорахунками та недоліками в екологічній політиці часів незалежності, зокрема недостатньо ефективним здійсненням природоохоронної діяльності.

Саме тому необхідним видається належне теоретичне осмислення і вироблення пропозицій щодо основних напрямів вдосконалення природоохоронної діяльності в умовах євроінтеграції України.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, недостатньо розроблені в науці та перспективні для дослідження.

Із цих міркувань є підстави для твердження, що обрана дисертанткою тема дослідження має комплексний і пріоритетний характер, а, отже, й безперечно високий рівень актуальності. Цінність поданого до захисту дисертаційного дослідження зумовлюється науковими положеннями, які дозволяють розширити фундаментальне, методологічне та компаративне уявлення про теоретико-правові засади природоохоронної діяльності, а отже, сприятимуть підвищенню ефективності її реалізації в Україні.

Використання авторкою сучасного наукового потенціалу українських та зарубіжних учених, оптимальної в рамках цього дослідження методології, дало можливість отримати якісно нові результати, спрямовані на удосконалення теоретико-правового уявлення про поняття природоохоронної діяльності на

підставі виокремлення та характеристики її ознак, а також співвідношення з іншими категоріями загальнотеоретичного праводержавознавства.

Слід наголосити, що дисертаційне дослідження А. Л. Головка виконане відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на період до 2020 року, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 9 вересня 2010 р. № 2519-VI; Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII; Тематики наукових та науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2019 – 2021 рр., затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. № 1466; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016 – 2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 27 від 28 листопада 2017 р.) і включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 104, 2017 р.) (стор. 17–18 дисертації).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається виваженою та продуманою структурою наукового дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, загалом є аргументованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел загальної теорії праводержавознавства, екологічного права, українське та зарубіжне законодавство.

Авторка у своїй роботі продемонструвала високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати наукові джерела, міжнародні та національні нормативно-правові акти, коректно полемізувати з іншими авторами,

аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати науково та практично значущі висновки. Порівнюючи різні точки зору науковців, авторка в багатьох випадках формулює власну позицію, є толерантною у дискусії з іншими фахівцями.

Вміле використання широкого спектру світоглядних та інших основ, методологічних принципів, дослідницьких підходів, загальних методів мислення, філософських, загальнонаукових, конкретнонаукових методів позитивно вплинули на ступінь достовірності та обґрунтованості результатів дослідження теоретико-правових засад природоохоронної діяльності.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертанткою проведено узагальнення результатів наукових розробок вчених у галузі юридичної науки, а також фахівців суміжних галузей соціогуманітарних знань, насамперед, філософії, історії, економіки, педагогіки, психології, менеджменту (управління), політології та військової науки (301 джерело).

Результати дисертації отримали належну апробацію, зокрема розглядалися та обговорювалися на численних науково-практичних конференціях різного рівня, круглих столах та наукових читаннях протягом 2018-2020 рр. (12 тез доповідей).

Достовірність наукових положень обумовлена чітко визначеною структурою дослідження. Авторкою вірно визначено предмет та об'єкт дослідження, чітко сформульовано його мету та задачі. Структура дисертації обумовлена завданнями та логікою дослідження і складається із вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Наукова новизна результатів роботи впливає з актуальності теми дослідження. Про новизну дисертаційного дослідження свідчить низка положень, які мають оригінальний характер щодо теоретико-правових засад природоохоронної діяльності та містять важливе наукове-теоретичне та практичне значення. Зокрема на підставі осмислення плюралізму інтерпретацій поняття «природоохоронна діяльність» у різних соціально-гуманітарних і

галузевих, міжгалузевих, спеціальних і міжнародних юридичних науках розроблено теоретико-правові засади природоохоронної діяльності, що включають необхідні та достатні правові властивості, принципи, механізм, спільне і відмінне зі спорідненими поняттями, особливості міжнародного, європейського та вітчизняного нормативно-правового регулювання тощо.

При цьому розкрито теоретичні та нормативно-правові аспекти механізму природоохоронної діяльності через призму його системних, телеологічних і гносеологічних ознак, суть останніх полягає в тому, що механізм природоохоронної діяльності забезпечує системно-функціональне бачення місця і ролі суб'єктів природоохорони та інструментального потенціалу і значення природоохоронних заходів під час забезпечення охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки та екологічних прав людини.

Сформульовано дефініцію правових принципів природоохоронної діяльності, під якими розуміються найбільш загальні та стабільні правові засади, що сприяють формуванню і забезпеченню в суспільстві природоохоронних цінностей, виражають сутність природоохоронної діяльності та визначають напрями її розвитку.

Все вищевикладене дає достатні підстави зробити загальний висновок, що зміст дисертації А. Л. Головка в повній мірі розкриває тему роботи, завдяки чому можна вважати її завершеним науковим дослідженням.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти та висновки були висвітлені в достатній кількості наукових публікацій, серед яких: п'ять статей у наукових фахових виданнях України та дві статті в зарубіжних наукових виданнях, 12 тез доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня, круглих столах і наукових читаннях.

Аналіз опублікованих здобувачем наукових статей та тез (стор. 10–12 дисертації) дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні в опублікованих наукових працях.

Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел є цілком достатнім, що дозволило визначити теоретичні положення та надати дієві пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно винесене на захист дисертаційне дослідження А. Л. Головка, не можна не відзначити й певні суперечливі або спірні положення. Окремі питання предмету дослідження, на погляд офіційного опонента, потребують певних уточнень та додаткової аргументації.

Серед них слід зазначити такі:

1. Досліджуючи правову природу та на основі узагальнення теоретичних конструкцій стосовно характеристики змісту поняття природоохоронної діяльності, авторка визначає найбільш істотні її ознаки (стор. 111–115 дисертації). На стор. 112 дослідження зазначено, що природоохоронна діяльність має свідомо-вольовий характер, тобто цей вид соціально значущої активності відображає суспільну свідомість і виражає волю держави та інших уповноважених нею суб'єктів. Вважаємо за необхідне, під час публічного захисту дисертації, обґрунтувати авторську позицію щодо аспектів прояву свідомо-вольового характеру природоохоронної діяльності та навести відповідні приклади.

2. Під поняттям «природоохоронна діяльність» дослідниця розуміє цілеспрямований, відносно стабільний, свідомо-вольовий, урегульований правом різновид соціальної діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів, що здійснюється за допомогою певних засобів, методів, способів і спрямований на забезпечення охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки та екологічних прав людини за умови дотримання екологічної рівноваги та в контексті сталого розвитку сучасного суспільства (стор.115 дисертації). Постає питання чи буде мати місце природоохоронна діяльність за умови відсутності екологічної рівноваги та нестабільності сучасного суспільства, адже на сьогоднішній день, на нашу думку, важко говорити про екологічну рівновагу в світі в цілому.

3. У підрозділі 2.2. «Правові принципи природоохоронної діяльності» дисертаційного дослідження (стор. 122–147 дисертації), дослідниця визначає, що правові принципи природоохоронної діяльності сприяють формуванню і забезпеченню в суспільстві природоохоронних цінностей, виражають сутність природоохоронної діяльності та визначають напрями її подальшого розвитку, а також характеризує їх. Поряд з тим, на нашу думку, необхідно було б їх більш детально систематизувати та можливо до вже визначених, додати і авторські, самостійно розроблені, принципи природоохоронної діяльності.

4. У роботі окрему увагу необхідно було б зосередити на чинниках, що вплинули на виокремлення системи суб'єктів, які здійснюють природоохоронну діяльність у межах певної держави.

5. Дисертантка значно збільшила обсяг основного тексту своєї роботи (253 стор.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук для суспільних і гуманітарних наук повинна мати обсяг основного тексту - 6,5-9 авторських аркушів.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження та його відповідність встановленим вимогам. Викладені вище дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Головки Аліни Леонідівни, оскільки не торкаються найбільш значних положень і висновків роботи та не применшують належного рівня дисертаційного дослідження.

Дисертація Головки Аліни Леонідівни на тему: «Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності» є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій відображені нові науково-обґрунтовані результати, що в своїй сукупності є суттєвими для розвитку юридичної науки і мають практичне значення у судовій практиці.

На підставі зазначеного, можна зробити висновок, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, дисертація Головки Аліни Леонідівни на тему: «Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих

навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор – Головка Аліна Леонідівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Опонент:

**Кандидат юридичних наук, доцент,
начальник Інституту Управління
державної охорони України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**



Оксана ГОРОВА